

9. **Про оплату населенням житлово-комунальних послуг у січні 2014 року.** – Київ : Державна служба статистики України, 2014. – 24 с.

10. Матвиенко Ж. **Бренд: за что мы платим?** / Матвиенко Ж. // Отдел маркетинга. – 2007. – № 3. – С. 11–13.

11. Coleman J. S. **Social Capital in the Creation of Human Capital** / J.S. Coleman // American Journal of Sociology. – 1988. – Nr. 94. – P. 95-120.

Рецензент: д.е.н., професор Павлов В.І.

УДК 338

С. С. СКАКОВСЬКА

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ РЕКРЕАЦІЙНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ТА ПРОБЛЕМИ ЙОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ

У статті розглядається система управління рекреаційним потенціалом з визначенням складових елементів, та наявністю причин виникнення проблем функціонування даної системи.

In the article the system of recreational potential of the definition of the constituent elements and the presence of the causes of problems in functioning of the system.

Ключові слова: туристично-рекреаційний потенціал, системний підхід, рекреація, система.

Актуальність дослідження. У сучасному світі відпочинок, рекреація, туризм, оздоровлення – є найвищою соціальною цінністю. Україна володіє значними природними та культурними ресурсами природно-заповідного фонду, які створюють основу для розвитку туризму та рекреації відповідної території. Нині потенціал рекреаційних ресурсів України використовується недостатньо, з 9 млн га потенційно придатних ландшафтних ресурсів використовується для всіх

© Скаковська С.С. – старший викладач Національного університету водного господарства та природокористування

видів відпочинку 1,7 млн га, або 18,95 %. Це забезпечує відпочинок тільки кожного п'ятого мешканця України, який віддає перевагу відпочинкові влітку [5]. Однак навіть невибагливий природно-орієнтований вид туризму передбачає наявність мінімальних засобів облаштуваності. Відсутність таких засобів унеможливає залучення рекреантів навіть за наявності унікальних, екзотичних і мальовничих природних ресурсів. Створення рекреаційної інфраструктури сьогодні, перш за все на природоохоронних територіях, є економічним завданням і вирішуватися має як на загальнодержавному, регіональному, так і на місцевому рівнях.

Метою статті є розкриття змісту і сутності системи управління рекреаційним потенціалом та проблем його функціонування.

Визначення складових елементів туристично-рекреаційного потенціалу з точки зору економіки та дослідження його властивостей як системи є надзвичайно актуальним тому що дозволить: по-перше, більш повно виявити елементи, що входять до складу сукупного туристично-рекреаційного потенціалу регіону; по-друге, більш точно розрахувати його величину; по-третє, дослідити можливості інтеграції елементів, що входять до складу туристично-рекреаційного потенціалу регіону.

Аналіз останніх досліджень. Проблематиці визначення складу сукупного туристично-рекреаційного потенціалу регіону приділялось увагу в працях вітчизняних та закордонних дослідників, зокрема Арсенєвої Е.І., Гуляєва В.Г., Гудзь П.В., Дроздова А.В., Колбовського Є.Ю., Кускова О.С., Руденко О.П., Святохо Н.В. та інших. Однак, всі вони розглядали туристично-рекреаційний потенціал регіону або з точки зору географії, або з позиції конкурентних видів туризму (наприклад, екологічного), що викликає багато дискусійних питань та протиріч. Тому, вказана проблематика потребує подальшого дослідження.

Основним завданням даного дослідження є виявлення компонентного складу сукупного туристично-рекреаційного потенціалу з точки зору економіки для подальшого здійснення кількісної та якісної оцінки.

Виклад основно матеріалу. Вивчення рекреації й туризму здійснюється за допомогою різних підходів і методів, при

виборі яких серед спеціалістів не має одностайності. Як правило, вивчення туристично-рекреаційної діяльності ґрунтується на застосуванні таких підходів: системний, регіонально-цілісний, соціоекономічний та історико-логічний.

Ми пропонуємо для вирішення питань, пов'язаних із ефективним використанням туристично-рекреаційного потенціалу та розвитком туристичної діяльності використовувати системний підхід, адже він інтегрує інші підходи в єдиний комплексний підхід, за допомогою якого можливо вивчити особливості існуючих природних та антропогенних ресурсів певної території, діяльність туристично-рекреаційних підприємств у конкурентному середовищі, рівень розвитку інфраструктури туризму, а також їх взаємодію з іншими системами, такими, як політична, правова, економічна й соціальна. Цей підхід, виходячи з контексту дослідження, є найбільш прийнятним. Виходячи з системного підходу, можливо проаналізувати територію регіону, де утворився значний туристично-рекреаційний потенціал; вивчити проблеми та принципи регулювання туристично-рекреаційних процесів у регіоні; обґрунтувати необхідність запровадження нових організаційних форм і методів регулювання туристично-рекреаційної діяльності.

Системний підхід у дослідженні реалізується через застосування сукупності методів, прийомів та засобів прикладного системного аналізу. Саме системний аналіз на основі врахування впливу внутрішніх та зовнішніх факторів дозволяє "схопити" об'єкт у його повноті, визначити протиріччя та проблеми функціонування системи.

Під системою у загальному вигляді розуміють множину елементів з відносинами і зв'язками між ними, що утворюють певну цілісність [1, с. 94]. Поняття системи зустрічається ще у давньогрецьких вчених які тлумачили її як світовий порядок. Однак, системний підхід до аналізу туризму та його потенціалу отримав розвиток відносно недавно.

Туристично-рекреаційній системі притаманні наступні властивості:

- соціальної направленості, тобто основне її завдання – забезпечення соціальної комфортності населення шляхом задоволення туристично-рекреаційних потреб;

- проблемної орієнтованості, тобто туристично-рекреаційна система повинна раціонально та ефективно використовувати наявний потенціал та органічно вписуватись у коло вирішення пріоритетних напрямків розвитку регіону і держави в цілому.

Тобто, принциповим моментом у дослідженні складу сукупного туристично-рекреаційного потенціалу регіону є аналіз його як системи.

Російський вчений Зорін І.В. вважає, що туристично-рекреаційна система формується на стику трьох окремих підсистем – природи, суспільства, народного господарства – й містить у собі компоненти вказаних підсистем: природні туристичні ресурси, туристи (формальна тимчасова суспільна група), туристичні засоби (матеріально-технічні, енергетичні й трудові ресурси, необхідні для обслуговування туристично-рекреаційної системи) [2, с. 52].

Інший російський вчений А.В.Дроздов пропонує для дослідження сукупного туристично-рекреаційного потенціалу виділяти дві основні компоненти:

- 1) природні й культурні ландшафти;
- 2) засоби та умови здійснення туристично-рекреаційної діяльності (рис. 1.2.) [3, с. 122-129].

Однак, на наш погляд, дана методика не розкриває в повному обсязі сутність туристично-рекреаційного потенціалу, не враховуючи стан та рівень розвитку інфраструктури сфери туризму та рекреації, особливості економічного розвитку території, кадрове забезпечення туристично-рекреаційної сфери, соціальну складову.

Тому, ми вважаємо, найбільш повним та ємним є підхід вченого Святохо Н.В., за яким туристично-рекреаційний потенціал території розглядається як сукупність чотирьох основних компонентів – природно-ресурсної, історико-культурної, економічної та соціальної, які взаємопов'язані й взаємодіють між собою [4, с. 32].

Для проведення оцінки туристично-рекреаційного потенціалу території необхідно визначити перелік показників, що характеризують компоненти потенціалу, за якими може здійснюватись оцінка. Обрана система окремих показників повинна вирішувати завдання, пов'язані з підвищенням ефективності використання туристично-рекреаційного

потенціалу, плануванням подальшого розвитку сфери туризму й рекреації, прийняттям управлінських рішень щодо доцільності подальшого використання території з туристично-рекреаційною метою.

Проведений аналіз компонентної структури туристично-рекреаційного потенціалу дає можливість стверджувати, що на сучасному етапі розвитку суспільства більш складними стають питання, пов'язані з управлінням сферою туризму та рекреації й з ефективним використанням туристично-рекреаційних потенціалів регіонів держави. Це пов'язано, по-перше, з існуванням значних міжрегіональних відмінностей, по-друге, з суб'єктивністю в управлінні туристично-рекреаційної сферою. Суб'єктивний фактор в управлінні призводить до виникнення проблем, вирішення яких вимагає професійного творчого підходу.

Тому, управління регіональним розвитком туризму та рекреації, а також об'єктів природоохоронних територій повинно здійснюватись як синтез двох складових: розвитку науково-практичної діяльності у сфері туризму й удосконалення методів та підходів в управлінні.

Україна має потужний рекреаційний комплекс, проте розвиток комплексу стримується низкою проблем, таких як підвищення пропускну здатності рекреаційного господарства, нерівномірність його використання, тобто сезонність, тощо. Нерозв'язаною залишається проблема територіальності розміщення рекреаційного господарства та рекреаційного природокористування.

На міжнародному ринку Україна фактично невідома як країна з розвинутою рекреаційною індустрією (окрім серед представників старшого покоління української діаспори, але і цей імідж фактично згасає). На даний час маркетинг рекреаційного потенціалу України на міжнародному ринку не проводиться. Будучи однією з найбільших країн Європи, вона не має жодного туристського представництва за кордоном, не здійснює рекламних заходів і не має запланованих на національному рівні рекламних кампаній для зарубіжного ринку.

Найсуттєвішими перешкодами є наступні:

1. Негативний імідж України в цілому щодо проведення тут відпочинку. Відсутність належної реклами.

2. Транспортні труднощі, пов'язані з приїздом до України та пересуванням по її території. Візовий режим.

3. Низький рівень розвитку інфраструктури, якості продукції і послуг.

4. Недосконалість нормативно-правової бази забезпечення рекреаційної діяльності, несприятливий клімат інвестування.

Сьогодні розвиток регіонів України характеризуються значними відмінностями в рівнях соціально-економічного розвитку, неузгодженістю ряду законодавчих і нормативних актів, недостатньо чітко визначеною загальнодержавною стратегією. Спостерігається надмірна концентрація населення і виробництва у великих містах, неефективний, уповільнений розвиток більшості середніх і маленьких міст. Це є наслідком надмірного втручання держави в регіональну політику протягом довготривалого періоду, що призвело до значних територіальних диспропорцій економічного розвитку країни, до погіршення демографічної ситуації в країні, стану зайнятості, зниженню якості життя населення, занепаду сільської місцевості. В усіх регіонах України посилюються процеси депопуляції населення, погіршується стан житлово-комунального господарства, санітарно-гігієнічна й епідеміологічна ситуація, зменшуються обсяги капітальних вкладень у розвиток житлового будівництва, введення в експлуатацію нових і відремонтованих житлових будинків.

В регіональному розрізі існує тенденція диспропорційності розвитку туризму. Більше половини обсягів туристичної діяльності припадає на два регіони – м. Київ, Одеську область, які розвинені всебічно у різних галузях економіки. Водночас у регіонах, що є депресивними в інших галузях, туризм також не набув належного розвитку, незважаючи на наявність необхідних для цього природних, історико-культурних та трудових ресурсів. Від 48% до 67% обсягів туристської діяльності в Україні забезпечують підприємства м. Києва та Одеської області.

Поступово підвищується ефективність господарської діяльності у сфері туризму і рекреації в наступних регіонах України: м. Києві, областях Львівській, Волинській, Івано-Франківській. З іншого боку, неповністю використовується рекреаційний потенціал більшості регіонів України.

Таблиця 1

Характеристика рекреаційного потенціалу регіонів України

Адміністративні утворення	Потреба у рекреаційних територіях тис. га	Природно рекреаційний Потенціал, тис. га	Землі рекреаційного призначення тис. га	Забезпеченість регіону		Частка при- роднорекреаційного потенціалу в ГРП регіону
				Мінеральними водами м ² добу/особу	Лікувальними грязями м ² /особу	
Вінницька	69,5	135,10	28,7	0,072	0,047	3,852
Волинська	75,4	224,00	172,4	0,015	0,164	6,387
Дніпропетровська	187,4	50,30	31,3	0,022	0,012	1,434
Донецька	234,3	52,60	86,6	0,094		1,5
Житомирська	77,4	316,00	80,3	0,059	0,008	9,01
Закарпатська	183,9	425,90	155,4	0,336	0,048	12,143
Запорізька	127,8	17,40	59,2	0,028	0,014	0,496
Івано-Франківська	151,5	183,80	257,5	0,264	0,115	5,241
Київська	300,0	174,00	40,1	0,030	0,024	4,961
Кіровоградська	66,8	58,70	12,5	0,083		1,674
Луганська	58,4	113,40	72,8	0,045		3,233
Львівська	172,0	339,80	116,4	0,429	0,329	9,688
Миколаївська	65,9	22,10	58,9	0,032		0,63
Одеська	93,8	69,70	114,8	0,044	0,047	1,987
Полтавська	88,7	110,70	118,8	0,145	0,044	3,156
Рівненська	57,8	111,00	181,4	0,041	0,075	3,165
Сумська	80,4	153,20	161,6	0,014		4,368
Тернопільська	58,2	96,60	117,7	0,508	0,003	2,754
Харківська	244,0	176,70	60	0,054		5,038
Херсонська	72,1	11,80	166,4	0,041	0,004	0,336
Хмельницька	78,9	125,20	309,5	0,135	0,007	3,57
Черкаська	118,0	120,40	33,8	0,032		3,433
Чернівецька	62,8	64,08	67,4	0,020		1,827
Чернігівська	166,4	169,78	248,6	0,144		4,841

За рівнем забезпечення землями рекреаційного призначення лідерами є Хмельницька, Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Полтавська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Хмельницька, Чернівецька та

Чернігівська області. Це обумовлено особливостями регіонального землекористування та господарською спрямованістю регіонів: це непромислові області, розташовані у Поліському та Карпатському рекреаційних регіонах, де високий рекреаційний потенціал і низький або середній рівень його використання. Нижчі показники у Дніпропетровській, Київській, Вінницькій, Донецькій, Запорізькій, Кіровоградській, Харківській, Черкаській областях. В основному – це області з розвинутою промисловістю, що обумовлює пріоритети землекористування. За рівнем концентрації земель на 1 тис. рекреантів найвищі позиції займають Чернівецька, Хмельницька, Чернігівська, Волинська, Івано-Франківська, Рівненська, Сумська, Тернопільська області, де рівень рекреаційного навантаження – один з найменших за кількістю рекреантів.

Рівень концентрації природно-рекреаційного потенціалу найвищий у Чернівецькій, Хмельницькій, Чернігівській, Сумській, Рівненській, Тернопільській, Івано-Франківській, Закарпатській, Житомирській, Волинській областях.

Найнижчі показники в Вінницькій, Дніпропетровській, Донецькій, Запорізькій, Київській, Кіровоградській, Львівській, Миколаївській, Одеській, Херсонській, Черкаській областях. Найбільший вплив на ці показники мала частка природно-рекреаційного потенціалу у структурі ПРП регіону, що значною мірою визначило площі земель, які використовуються чи можуть використовуватися для розвитку рекреаційного природокористування. За рівнем концентрації природно-рекреаційного потенціалу на одного рекреанта найвищі показники у Чернівецькій, Житомирській, Сумській, Хмельницькій, Чернігівській областях, що також пов'язано з низьким рівнем рекреаційного навантаження.

Висновок. Соціально-економічні показники охоплюють різні напрями діяльності, на які мають вплив місцеві органи виконавчої влади, і відображають стан економічного розвитку, інвестиційної, наукової та інноваційної діяльності, державних фінансів, підтримки бізнесу, споживчого ринку, населення та ринку праці, житлово-комунального господарства, освіти та охорони здоров'я, рівня злочинності та екології.

Визначивши рекреаційний потенціал ми зможемо забезпечити раціональне використання територій природно-

заповідного фонду. В результаті з'явиться можливість запобігти негативним змінам природних ресурсів та втраті їх рекреаційних властивостей.

Бібліографія

1. Кульчицький Б. В. **Сучасні економічні системи.** // Львів : Афіша, 2004. – 279 с.
2. Зорин І. В. **Енциклопедія туризму.** І. В. Зорин, В. А. Квартальнов– М. : Финансы и статистика, 2003. – 384 с.
3. Дроздов А. В. **Екотуризм: определения, принципы, признаки, формы** // Актуальные проблемы туризма. Перспективы развития туризма в южном Подмосковье. Сб. докл. и тез. сообщений научно-практ. конференции. – М., 1999. – С. 122-129.
4. Святохо Н. В. **Концептуальные основы исследования туристского потенциала региона** // Экономика и управление. – 2007. - № 2. – С. 30-36.
5. Дорогунцов С. І. **Екологія** / С. І. Дорогунцов, К. Ф. Коценко, М. А. Хвесик та ін. – К. : КНЕУ, 2005. – 371 с.

Рецензент: д.е.н., професор Павлов В.І

УДК 504:341.221.27

В. І. ПАВЛОВ
В. А. ЯКОВЮК

СУЧАСНІ ТРАНСКОРДОННІ ЗАГРОЗИ ЕКОЛОГІЧНІЙ МЕРЕЖІ ПРИКОРДОННОГО РЕГІОНУ

В статті досліджено одну із найгостріших проблем, яка загрожує екологічній безпеці біосферному резервату “Прибузьке Полісся”, Шацькому національному природному парку та у цілому екологічній мережі на прикордонній з Республікою Білорусь території України.

©Павлов В.І. – д.е.н., професор Національного університету водного господарства та природокористування;

©Яковюк В. А. - здобувач Національного університету водного господарства та природокористування